

Skutki prawne faktycznego niewykonywania przez skazanego kary ograniczenia wolności

KATARZYNA LIŻYŃSKA

ORCID: 0000-0002-4682-2670

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Abstrakt

Jedną z podstawowych zasad prawa karnego wykonawczego jest wyrażona w art. 9 § 1 k.k.w. zasada bezzwłocznego wszczęcia postępowania wykonawczego, która służyć ma realizacji innej zasady — humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej skazanego. Specyfika kary ograniczenia wolności, w szczególności uwydatniony jej prewencyjno-wychowawczy cel i podkreślona przepisami ustawy elastyczność w jej wykonaniu, sprawia, że w przypadku realizacji tej kary spotykamy wiele odstępstw od zasady bezzwłoczności wykonania kary. W zależności od etapu postępowania wykonawczego oraz okoliczności powodujących wyłom w jej wykonywaniu skutki prawne dla skazanego mogą być zarówno pozytywne, jak i negatywne. W przedstawionym artykule zwrócono na nie uwagę.

Słowa kluczowe: kara ograniczenia wolności, dyrektywy wykonania kary, bezzwłoczność wykonania kary, odroczenie wykonania kary, przerwa w karze, skrócenie kary, uznanie kary za wykonaną

Zasada praworządności kształtuje obowiązek spoczywający na wszystkich organach zajmujących się wykonywaniem orzeczeń do bezzwłocznego podjęcia niezbędnych czynności celem wykonania prawomocnego

orzeczenia¹. Jednakże Kodeks karny wykonawczy² reguluje instytucje będące przesłankami negatywnymi, warunkującymi postępowanie wykonawcze³, które mogą spowodować — lub w pewnych sytuacjach powodują — przesunięcie wykonania kary w czasie bądź pozwalają na niewykonanie kary w całości. Stosunkowo często brak bezwzględności w wykonaniu kary da się zauważyć w przypadku wykonania kary ograniczenia wolności, która ze względu na swoją specyfikę, elastyczność w jej wykonywaniu, wyrażając zasadę humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej, dopasowuje się do aktualnych właściwości i warunków skazanego.

Kara ograniczenia wolności jest istotnym narzędziem polityki kryminalnej służącym jej pełniejszej indywidualizacji i racjonalizacji⁴. Funkcjonuje w systemie prawa karnego od 1969 roku, podlegając istotnym modyfikacjom, których ramy niniejszego opracowania pozwalają przedstawić tylko w zarysie. Wprowadzona wraz z wejściem w życie Kodeksu karnego z 1969 roku⁵ początkowo swoją istotę zawierała w nieodpłatnej dozorowanej pracy na cele publiczne od 20 do 50 godzin w stosunku miesięcznym, którą skazany zobowiązany był wykonywać w wymiarze od trzech miesięcy do dwóch lat, a wobec osób zatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy sąd, zamiast określonego już obowiązku, mógł orzec wobec sprawcy potrącenie od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę na rzecz Skarbu Państwa albo na wskazany cel społeczny. Sąd mógł też sprawcę, który nie pozostawał w stosunku pracy, zamiast nałożenia na niego obowiązku wykonywania nieodpłatnej dozorowanej pracy, jeżeli przemawiały za tym względy wychowawcze, skierować do odpowiedniego uspołecznionego zakładu pracy w celu wykonywania tam pracy z zastosowaniem rygoru potrącenia z wynagrodzenia⁶. Kara ta wielokrotnie

¹ T. Kalisz, *Zasady prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 17, 2005, s. 317–318.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku — Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z późn. zm., zwany dalej k.k.w.

³ Z. Świda-Łagiewska, *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowa*, Warszawa 1974, s. 36.

⁴ Tak: S. Walczak, *Prawo penitencjarne. Zarys systemu*, Warszawa 1972, s. 443.

⁵ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku — Kodeks karny, Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94, zwany dalej d.k.k.

⁶ Art. 33 i 34 d.k.k.

ewoluowała, by przyjąć model obowiązujący dzisiaj, znajdujący usankcjonowanie w art. 34 i 35 k.k.⁷ polegający na możliwości jej wymierzenia na czas od jednego miesiąca do dwóch lat i realizowaniu jej w dwóch formach: obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym bądź potrąceniu od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd przy ewentualnym nałożeniu dodatkowych obowiązków w postaci świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k. lub obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. Według projektodawcy kara ograniczenia wolności winna być, obok kary grzywny, podstawową karą orzeczaną za występki, których społeczna szkodliwość nie jest szczególnie wysoka, gdyż ze względu na swą elastyczność może być konkretyzowana *a casu ad casum*⁸, co ma duże znaczenie szczególnieprewencyjne. Możliwe jest w okresie jej wykonywania ustanawianie, rozszerzanie czy zwolnienie z obowiązków orzeczonych pierwotnie (art. 61 k.k.w.).

Kara ograniczenia wolności ma wzbudzić w skazanym wolę współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności jego poczucia odpowiedzialności, oraz potrzebę przestrzegania porządku prawnego (art. 53 § 1 k.k.w.). Skazany ma obowiązek pracować sumiennie oraz przestrzegać ustalonych w miejscu pracy porządku i dyscypliny (§ 1 k.k.w.). Podkreślony został tutaj w sposób szczególnie indywidualno-prewencyjny cel kary. Po jej odbyciu skazany ma osiągnąć taki stan osobowości, który umożliwi mu prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie, bez naruszenia fundamentalnych dla niego reguł tworzących system normatywny (norm moralnych i prawnych)⁹. Wydawać by się mogło, że możliwość dostosowywania kary do zmieniających się warunków osobistych sprawcy stanowić będzie o jej efektywności w zakresie jej pełnego wykonania, jednak pomimo swoistej elastyczności kara nie zawsze zostaje wykonana, przy czym jest to wynikiem przyczyn zależnych

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku — Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm., zwany dalej k.k.

⁸ Tak: Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393 Sejmu VII Kadencji, s. 2 n.

⁹ K. Dąbkiewicz, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 53.

i niezależnych od skazanego i w odniesieniu do czynnika powodującego niewykonanie w całości kary ograniczenia wolności skutkuje różnymi konsekwencjami prawnymi. Anna Janus-Dębska słusznie upatruje problemów z wykonaniem kary ograniczenia wolności w niewłaściwym diagnozowaniu jeszcze przed wydaniem wyroku sytuacji oskarżonego pod kątem jego zdrowia, właściwości i warunków osobistych. Orzekanie przedmiotowej kary wobec sprawców, którzy nie mają predyspozycji do jej wykonania. Do nieefektywnego wykonywania kary ograniczenia wolności przyczynia się także często brak prognozy kryminologicznej opartej na analizie dotychczasowej karalności skazanego oraz jego funkcjonowania, które mogą wskazywać na niskie prawdopodobieństwo wykonania przez skazanego tego rodzaju kary¹⁰.

Rozpoczęcie odbywania kary w formie nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne następuje w dniu, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy, bądź w przypadku orzeczenia tej kary w formie potrącenia z wynagrodzenia w pierwszym dniu okresu, w którym dokonuje się potrącenia skazanemu wynagrodzenia za pracę (art. 57a § 1 i 2 k.k.w.). Co do formy kary pracy społecznie użytecznej — ustawodawca wprowadza możliwość zintensyfikowania godzin pracy na cele społeczne, co jest jednym z przykładów uelastycznienia tej kary (art. 63b k.k.w.). Z dokładnym określeniem rozpoczęcia odbywania kary ograniczenia wolności wiążą się istotne skutki faktyczne i prawne. Pozwala to na ustalenie końca kary, daty zatarcia skazania; ma także znaczenie w przypadku rozważania zasadności zastosowania przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności czy też zwolnienia z reszty kary¹¹. Gdy jednak skazany nie przystąpi do wykonywania kary ograniczenia wolności, sąd nadzorujący wykonanie tej kary zgodnie z przepisem art. 55 § 1 i 2 k.k.w. musi bezzwłocznie podjąć działania zmierzające do ustalenia przyczyn zaistniałego stanu faktycznego.

Najczęściej spotykanym czynnikiem wpływającym na niewykonanie kary ograniczenia wolności w całości lub części jest uchylanie się przez

¹⁰ A. Janus-Dębska, *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 48.

¹¹ M. Szewczyk, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. V KK 353/18*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11, s. 231.

skazanego od wykonania tej kary czy środków orzeczonych przez sąd w ramach kary ograniczenia wolności, co implikuje orzeczenie kary zastępczej pozbawienia wolności¹². By jednak do tego doszło, konieczne jest zweryfikowanie, czy faktycznie doszło do uchylania się przez skazanego od realizacji kary lub środków karnych orzeczonych przez sąd. Nie każde bowiem, nawet obiektywne, naruszenie obowiązku w wykonaniu kary ograniczenia wolności niezgodnie z ustalonym harmonogramem stanie się automatycznie uchylaniem się od jej wykonania. Brak przesłanki uchylania się skazanego od wykonania kary ograniczenia wolności będzie powodował niemożność orzeczenia kary zastępczej. Tym bardziej że zamiana kary ograniczenia wolności na zastępczą karę pozbawienia wolności ma charakter wyjątkowy¹³. Jest to zgodne z zaleceniami Rekomendacji R (92)16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich. Europejskie reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych, które nie wykluczają instytucji kary zastępczej (reguła 9), uzależniają możliwość zastosowania formy zastępczej kary od ścisłego stosowania warunków przewidzianych prawem, przy jednoczesnym wykluczeniu automatyzmu zamiany sankcji lub środka alternatywnego na karę pozbawienia wolności w razie nieprzestrzegania przez sprawcę nałożonych na niego warunków lub obowiązków związanych ze stosowaniem sankcji lub środka alternatywnego (reguła 10).

Problem z przyjęciem, czy w danym przypadku mamy do czynienia z uchylaniem się skazanego od realizowania kary ograniczenia wolności, powoduje niedookreślenie tego pojęcia przez ustawodawcę. Próby zdefiniowania pojęcia „uchylania się” skazanego od kary ograniczenia wolności podjął już w latach siedemdziesiątych XX wieku Stanisław Zimoch, który

¹² Art. 65 § 1 k.k.w. Należy przypomnieć, że od dnia 1 stycznia 2012 roku (art. 1 pkt 30 ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych ustaw, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 53) jedyną formą kary zastępczej za uchylanie się od wykonania kary ograniczenia wolności jest kara zastępcza pozbawienia wolności. Ustawodawca nowelą tą wyeliminował możliwość zamiany kary ograniczenia wolności w przypadku jej niewykonania na karę grzywny, podkreślając tym samym zasadnie nieracjonalność takiego rozwiązania.

¹³ Tak m.in. R. Giętkowski, *Skutki uchylania się od kary pozbawienia wolności*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 7, s. 81 n.; R. Giętkowski, *Prawne zmiany w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 6, s. 57; S. Leleńtal, M. Siwek, *Glosa do uchwały SN z 24.02.2010 r.*, I KZP 30/09, Warszawa 2010.

wskazał, że z przesłanką tą będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy skazany

świadom ciężących na nim obowiązków składających się na treść określonej postaci kary oraz grożących mu konsekwencji prawnych na wypadek ich niewykonania i mając ku temu obiektywnie istniejące możliwości — z przyczyn od siebie tylko zależnych — wzbrania się przed wykonaniem w całości lub w części któregośkolwiek z nich w czasie, miejscu i zakresie wynikającym z obowiązujących przepisów oraz wskazanym przez właściwy organ wykonawczy¹⁴.

Podobnie Kazimierz Postulski z treści art. 65 § 1 k.k.w. wyprowadza konkluzję, że o uchylaniu się od odbywania kary ograniczenia wolności, jako przesłance obligatoryjnego zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności, mogą świadczyć następujące okoliczności:

1. Niestawienie się skazanego na wezwanie sądowego kuratora zawodowego lub oświadczenie mu, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy, po uprzednim pouczeniu go przez kuratora o prawach, obowiązkach i konsekwencjach związanych z wykonywaniem nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne (art. 57 § 2 k.k.w.).

2. Naruszenie obowiązków należących do istoty obowiązku pracy, a więc przede wszystkim niestawienie się do pracy w warunkach ograniczonej wolności, a w przypadku podjęcia pracy — wykonywanie jej niesumienne lub nieprzestrzeganie ustalonych w miejscu pracy porządku i dyscypliny (zob. art. 58 § 2 k.k.w.).

3. Naruszenie obowiązków ciężących na skazanym z mocy prawa (art. 34 § 2 pkt 1 i 3 k.k.) lub nałożonych przez sąd na podstawie art. 34 § 1a pkt 3 k.k.

4. Niepodporządkowanie się poleceniom sądu albo sądowego kuratora zawodowego (zob. art. 60 oraz art. 169 k.k.w.).

5. Rozwiązanie bez zgody sądu stosunku pracy w przypadku orzeczenia obowiązku potrącania części wynagrodzenia za pracę na cel społeczny (art. 34 § 1a pkt 4 k.k.) lub podejmowanie innych działań utrudniających lub uniemożliwiających potrącanie wynagrodzenia w całości lub części¹⁵.

¹⁴ S. Zimoch, *O uchylaniu się od odbywania kary ograniczenia wolności oraz o rodzajach i granicach kar zastępczych*, „Nowe Prawo” 1977, nr 2, s. 207.

¹⁵ K. Postulski, *Uchylanie się od odbycia kary ograniczenia wolności*, „Palestra” 6, 2016, s. 54.

Przyjąć należy, że uchylanie się od odbywania kary ograniczenia wolności ma miejsce wtedy, gdy skazany miał świadomość ciężących na nim obowiązków, stanowiących element kary ograniczenia wolności, jak również konsekwencji ich niewykonywania, oraz mając obiektywnie istniejące możliwości, przy braku jakichkolwiek przeszkód, nie wykonywał w całości lub części któregośkolwiek z nich. Cechą uchylania jest negatywny stosunek psychiczny skazanego do ciężącego na nim obowiązku¹⁶. Słusznie Monika Cendrowska pojęcie uchylania od realizowania kary ograniczenia wolności wiąże z zachowaniem „zawinionym”, podjętym na skutek umyślnego, lekkomyślnego czy chociażby rażąco niedbałego postępowania, nierzadko cechującego się wręcz złośliwością¹⁷.

Z racji tego, że nadzorowanie wykonywania kary ograniczenia wolności zostało powierzone kuratorowi zawodowemu, to on organizuje i kontroluje wykonywanie przez skazanego kary, jak również realizowanie obowiązków wykonywanych przez skazanego (art. 55 § 2 k.k.w.). Najczęściej to zatem on będzie inicjatorem postępowania wykonawczego w razie stwierdzenia nieprawidłowości w funkcjonowaniu skazanego odbywającego ten rodzaj kary. Jak wskazuje Dariusz Mucha,

znamienne jest to, że ustawodawca w tym zakresie niewiele wymaga od kuratora zawodowego poza na przykład tylko stwierdzeniem, że skazany nie stawiał się do niego w wyznaczonym terminie, i to bez obowiązku zbadania przyczyny niestawienia się skazanego, ograniczając ten obowiązek tylko do formalnego sprawdzenia, czy wezwanie zostało skazanemu prawidłowo doręczone przez operatora pocztowego¹⁸.

Uznanie, czy faktycznie doszło do uchylania się przez skazanego od wykonania kary ograniczenia wolności, ciąży na sądzie. Kurator natomiast dokonuje jedynie wstępnej oceny faktów i wyciąga z nich odpowiednie wnioski dotyczące tego, czy zachowanie skazanego może być w ogóle rozpatrywane w kategoriach uchylania się od odbywania kary ograniczenia wolności¹⁹.

¹⁶ K. Dąbkiewicz, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, art. 65 i cyt. tam literatura.

¹⁷ M. Cendrowska, *Sylwetka kuratorów sądowych oraz ich opinie na temat wykonywania kary ograniczenia wolności*, [w:] *Z problematyki badań empirycznych w prawie karnym wykonawczym*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2015, s. 80.

¹⁸ D. Mucha, *Niewykonanie kary ograniczenia wolności a zastępcza kara ograniczenia wolności*, „Roczniki Nauk Prawnych” 31, 2021, nr 3, s. 46.

¹⁹ *Ibidem*, s. 47 i cyt. tam literatura.

Jeżeli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zobligowany jest do zarządzenia zastępczej kary, a jeżeli uchyla się on od świadczenia pieniężnego lub obowiązków orzeczonych na podstawie art. 34 § 3 k.k., sąd może zarządzić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. W razie gdy skazany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności pozostałej do wykonania, przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny dwóm dniom kary ograniczenia wolności (art. 65 § 1 k.k.w.). Zwrócić należy uwagę na obligatoryjność orzeczenia kary zastępczej w przypadku uchylania się od realizowania kary ograniczenia wolności i na jej fakultatywność w razie braku realizacji obowiązków orzeczonych na podstawie art. 34 § 3 k.k., bądź uchylania się od świadczenia pieniężnego. W tej sytuacji, jak wskazuje Krzysztof Dąbkiewicz,

podjęcie decyzji w tym przedmiocie zostało pozostawione dyskrecjonalnej ocenie sądu, który w zależności od konkretnego przypadku, zwłaszcza postawy skazanego w toku odbywania kary, będzie mógł rozważyć, czy pomimo niewykonania świadczenia pieniężnego lub obowiązku (lub obowiązków) konieczne jest zarządzenie izolacyjnej formy wykonania kary ograniczenia wolności²⁰.

Mając na uwadze rozważania dotyczące rozpoczęcia odbywania kary ograniczenia wolności, zwrócić należy uwagę na jedno z uzasadnień orzeczeń Sądu Najwyższego. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 18 lipca 2019 roku (sygn. V KK 353/18) Sąd Najwyższy stwierdził, że okres odbywania przez skazanego kary ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej kontrolowanej pracy społecznej może wykraczać poza czas, na który ją orzeczono²¹. Z tym nie można się zgodzić. Taka interpretacja prowadziłaby do wniosku, że skazany może realizować karę w dowolnym terminie, byleby tylko została ona wykonana. Jak wskazuje Dariusz Mucha, o ile w postępowaniu wykonawczym można zmniejszyć orzeczoną liczbę godzin pracy lub wysokość potrąceń do granicy ustawowego minimum, nie jest dopuszczalne wydłużenie okresu orzeczonej kary ograniczenia wolności.

²⁰ K. Dąbkiewicz, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, art. 65.

²¹ Postanowienie SN z dnia 18 lipca 2019 roku, V KK 353/18, OSNKW 2019, nr 8, poz. 48.

W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o zarządzeniu kary zastępczej²². Konsekwencją podjęcia decyzji o orzeczeniu kary zastępczej w miejsce kary zasadniczej jest wygaśnięcie z mocy prawa wszystkich ciężących na skazanym obowiązków związanych z karą ograniczenia wolności.

Jednak nawet zarządzenie kary zastępczej na skutek uchylania się od wykonania tejże nie oznacza, że skazany musi odbyć karę zastępczą w warunkach izolacji więziennej. Zasadą jest przecież wykonanie kary w jej formie zasadniczej, zgodnie z traktowaniem izolacyjnej kary zastępczej jako *ultima ratio*²³. Ustawodawca dał skazanemu możliwość zwrócenia się do sądu o wstrzymanie wykonania kary zastępczej, gdy ten oświadczy na piśmie, że podejmie odbywanie kary ograniczenia wolności i podda się rygorom z nią związanym; wstrzymanie następuje do czasu wykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności²⁴.

Rada Legislacyjna, uzasadniając wprowadzenie do Kodeksu karnego wykonawczego art. 65a, wskazała, że

na etapie postępowania wykonawczego należy kłaść nacisk na realizację prawomocnie orzeczonej kary w ramach różnych opcji i konfiguracji prawnych, przewidując większą elastyczność postępowania i zwiększoną dyspozycyjność organów penitencjarnych w realizacji orzeczonych kar i innych środków podlegających wykonaniu. Temu celowi mają służyć nowe możliwości decyzyjne, zmierzające do poprawienia skuteczności ściągania grzywnien i należności sądowych oraz ukierunkowane na analogiczny efekt nowe rozwiązania w zakresie wykonywania kar zastępczych. W tych rozwiązaniach chodzi o ograniczenie detencji na rzecz środków wolnościowych i nacisk na realizację pracy społecznej. Z tą myślą wprowadza się też nowy środek w postaci wstrzymania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 65a k.k.w.)²⁵.

²² Szerzej na ten temat: D. Mucha, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. V KK 353/18*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11, s. 231 n.

²³ K. Mrozek, *Wstrzymanie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności w trybie art. 65a k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 46, 2017, s. 73.

²⁴ Artykuł 65a § 1 k.k.w. został wprowadzony na skutek uchwalenia ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r. poz. 396, i był odpowiedzią na postulaty co do złagodzenia restrykcji kary zastępczej.

²⁵ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393 Sejmu VII Kadencji, s. 2 n.

O ile ustawodawca, formułując w analizowanym przepisie zapis, że sąd może w każdym czasie (zatem zarówno przed, jak i po uprawomocnieniu się orzeczenia o karze zastępczej) wstrzymać wykonanie zastępczej kary ograniczenia wolności, wskazuje na fakultatywność wydania orzeczenia umożliwiającego zastosowanie tej instytucji, to z drugiej strony — nie określa negatywnych przesłanek do wydania decyzji odmownej. Jak wskazuje Krzysztof Dąbkiewicz, „takie unormowanie [...] instytucji powoduje, jak się wydaje, iż w przypadku, gdy skazany złoży oświadczenie, o jakim mowa wyżej, sąd co do zasady będzie zobligowany do wydania postanowienia o wstrzymaniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności”²⁶. Nie będziemy mieli tu jednak do czynienia z automatyzmem działania sądu. Wydaje się, że sąd odmówi wstrzymania wykonania kary zastępczej, gdy stwierdzi, że na podstawie dotychczasowej postawy skazanego wykonanie przez niego kary ograniczenia wolności jawi się jako znikome. Problemem pozostaje oczywiście brak mierników, którymi posłuży się sąd. Słusznie wskazuje Kamila Mrozek, że ocena będzie przysparzała wielu trudności, mając na uwadze to, że przecież podstawą do zarządzenia kary zastępczej było uchylanie się skazanego od odbywania kary w formie zasadniczej, czy nałożonych przez sąd obowiązków, co potęguje niepewność, czy tym razem wykona karę w formie zasadniczej²⁷. Sąd musi ponownie poddać ocenie warunki i właściwości sprawcy, wykonanie przez skazanego dodatkowych obowiązków nałożonych przez sąd przy wymierzaniu kary zasadniczej bądź brak takiego wykonania, w końcu analizie poddać przyczyny uchylania się od wykonania kary zasadniczej w pierwotnym terminie, a także ich rozmiar. Za negatywną przesłankę uznać można wielokrotne składane kuratorowi w trakcie postępowania wykonawczego związanego z realizacją kary zasadniczej obietnice co do chęci odbywania kary, przy jednoczesnym braku ich wypełnienia. Jeżeli sąd uzna, że wykonanie kary ograniczenia wolności w formie zasadniczej będzie niecelowe lub niemożliwe, wyda decyzję negatywną.

Wstrzymanie wykonania kary ograniczenia wolności jest określone przez aspekt temporalny, mianowicie — następuje do czasu wykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności. Z drugiej strony — ma charakter

²⁶ K. Dąbkiewicz, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, art. 65a. Podobnie: R. Giętkowski, *Skutki uchylania się od kary pozbawienia wolności*, s. 90 n.

²⁷ K. Mrozek, *Wstrzymanie wykonania kary...*, s. 76.

warunkowy: w przypadku, gdy skazany uchyła się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności²⁸. Wskazuje na to wprost § 6 art. 65a k.k.w., który stanowi, że niedopuszczalne jest ponowne wstrzymanie wykonania tej samej zastępczej kary pozbawienia wolności na podstawie § 1. Instytucja ta jednorazowo daje szansę skazanemu na uniknięcie odbywania zastępczej kary pozbawienia wolności. Wydaje się, że takie rozwiązanie jest racjonalne.

O ile uchylenie się od wykonania kary ograniczenia wolności wywołuje negatywne skutki dla skazanego, o tyle przyczyny niezawinione przez skazanego w braku wykonania kary ograniczenia wolności takich negatywnych konsekwencji nie wywołują, choć stanowią odstępstwo od zasady bezzwłocznego wykonania kary. Może zdarzyć się przecież, że po orzeczeniu kary ograniczenia wolności zaistnieją okoliczności uniemożliwiające wykonanie kary skazanemu, które nie mieszczą się w dyspozycji niechęci skazanego do kary. Wówczas sam skazany, jego obrońca, kurator czy oskarżyciel publiczny, który dostrzeże przeszkodę w natychmiastowym wykonaniu kary ograniczenia wolności, może złożyć do sądu wniosek o odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności bądź przerwę w jej wykonaniu w sytuacji, gdy wykonywanie kary zostało rozpoczęte. Nic nie stoi na przeszkodzie, by sąd podjął działania z urzędu. Należy pamiętać jednak, że:

odwlekanie wykonania kary, w tym także poprzez przerwy w karze czy odraczanie jej wykonania bez dostatecznie poważnych powodów, jest sprzeczne z zasadą osądzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) czy rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie (art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności) oraz z powinnością bezzwłocznego wykonania wyroku (art. 9 § 1 k.k.w.). Choć zgodne z doraźnym życzeniem skazanego, odwlekanie kary sprawia, że po latach staje się ona dolegliwością abstrakcyjną, odczuwaną przez skazanego i jego bliskich bardziej jako krzywda niż jako odpłata za skrzywdzenie innej osoby²⁹.

Instytucje przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności oraz odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności stanowią egzemplifikację kolizji pomiędzy zasadami prawa karnego wykonawczego. Stanowią

²⁸ K. Dąbkiewicz, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, art. 65a.

²⁹ Postanowienie SA w Krakowie z 29 października 2004 roku, II AKzw 688/04, KZS 2004, z. 11, poz. 20.

wyjątek od zasady bezzwłocznego wszczęcia i przeprowadzenia postępowania wykonawczego podyktowany racjami, na których opiera się (ogólnoprawna) zasada humanizmu (humanitaryzmu)³⁰. Dlatego z dużą rozwagą należy korzystać z tych instytucji.

Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego wraz z wejściem w życie Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 roku instytucji przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności (art. 63 § 1 k.k.w.) zakończyło dyskusje i wątpliwości zarówno doktryny, jak i praktyki, jakie pojawiały się przed wprowadzeniem tej instytucji do systemu prawnego, co do możliwości jej stosowania w przypadku faktycznej niemożności wykonania kary ograniczenia wolności przez skazanego, która ujawniła się po rozpoczęciu jej odbywania. Obecnie nie ma wątpliwości, że do chwili rozpoczęcia odbywania kary w przypadku zaistnienia przeszkody w jej wykonywaniu właściwa jest instytucja odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności, zaś po rozpoczęciu jej wykonywania — w przypadku zaistnienia przeszkód — przerwa w wykonywaniu kary ograniczenia wolności.

Ustawodawca wskazuje na dwie podstawy obligatoryjnego udzielenia skazanemu przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności i jedną fakultatywną. Jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd udziela przerwy w jej odbywaniu do czasu ustania przeszkody (art. 63 § 1 k.k.w.). Jak podkreśla Kazimierz Postulski,

stan zdrowia skazanego uniemożliwiający wykonanie kary obliguje sąd do udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary do czasu ustania przeszkody, jednak, inaczej niż art. 150 k.k.w., omawiany przepis nie wymaga, by choroba stanowiąca podstawę udzielenia przerwy w wykonywaniu kary na gruncie art. 63 § 1 k.k.w. była chorobą ciężką³¹.

Mamy tu do czynienia tylko ze względną obligatoryjnością decyzji sądu³². To sąd w oparciu o posiadaną dokumentację medyczną, często posiłkując się opinią biegłego, będzie decydował, czy stan zdrowia

³⁰ K. Maksymowicz, *Przerwa w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 4, 1999, s. 270.

³¹ K. Postulski, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, art. 63.

³² *Ibidem*.

skazanego uniemożliwi mu dalsze wykonanie kary ograniczenia wolności, czy też nie.

Przesłanką obligatoryjną będzie także powołanie skazanego do czynnej służby wojskowej. Sąd udziela przerwy w wykonaniu ograniczenia wolności w przypadku powołania skazanego do czynnej służby wojskowej, do czasu jej ukończenia. Kamila Mrozek, czyniąc rozważania na tle przesłanek stosowania odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności, które aktualne są także i w tym miejscu, analizuje pojęcie „osoby powołanej do służby wojskowej”, dochodząc do wniosku, z którym zgadza się autorka niniejszego artykułu, że pojęcie to należy rozumieć szeroko, nie ograniczając go jedynie do żołnierzy służby zasadniczej, jak czyni to ustawodawca na gruncie art. 336 k.k.³³, a odnosząc to pojęcie do art. 130 ustawy z dnia 11 marca 2022 roku o obronie ojczyzny³⁴. Za powołane do czynnej służby wojskowej uznać zatem należy osoby powołane do:

- zasadniczej służby wojskowej,
- terytorialnej służby wojskowej,
- służby w aktywnej rezerwie w dniach tej służby oraz odbywaniu ćwiczeń wojskowych w ramach pasywnej rezerwy,
- zawodowej służby wojskowej,
- służby w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Każda z wyżej wymienionych form obliguje sąd do wydania postanowienia w przedmiocie przerwy wykonania kary ograniczenia wolności, gdy skazany w toku wykonywania kary został powołany do czynnej służby wojskowej, bowiem

wzgląd na potrzeby obronności kraju, wymagający odbycia przez żołnierza zasadniczej służby wojskowej w sposób nieprzerwany, jest ważniejszy od bezzwłocznego wykonania wobec takiego żołnierza krótkoterminowej kary [...] i jeżeli interes Sił Zbrojnych sam za tym przemawia, odstąpienie od tego priorytetu może nastąpić tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach³⁵.

³³ K. Mrozek, *Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 28, 2012, s. 206–207. Co prawda, autorka odnosi się do ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U z 1967 r. poz. 220 ze zm., jednak jej rozważania pozostają aktualne i w tym stanie prawnym.

³⁴ Dz.U. z 2022 r. poz. 655.

³⁵ Wyrok SN z 17 października 1972 roku, Rw 1003/72, OSNKW 1973/1, poz. 16.

Skoro ustawodawca nakazuje poprzez art. 63 § 3 k.k.w. stosować odpowiednio art. 62 § 2 i 3 k.k.w., należy zwrócić uwagę, że w momencie podjęcia decyzji o przerwie w odbywaniu kary ograniczenia wolności wobec powołania skazanego do czynnej służby wojskowej przed skazanym otwiera się droga do zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności. Sąd może w takiej sytuacji zastosować odpowiednio przepisy art. 336 § 3 i 4 k.k. i po zapoznaniu się z opinią dowódcy jednostki może zwolnić od reszty kary, jeżeli żołnierz w tym okresie wyróżnił się w wykonywaniu obowiązków służbowych albo wykazał się odwagą, bądź przemawiają za tym szczególnie ważne powody. Przy zaistnieniu tej ostatniej przesłanki ustawodawca rezygnuje nawet ze wskazanego w art. 336 § 3 k.k. okresu, na który została orzeczona przerwa, nie uzależniając możliwości zwolnienia od reszty kary od czasu trwania przerwy. Podkreśla się, że wyróżnienie się skazanego w wykonywaniu obowiązków służbowych nie musi trwać przez cały czas służby, a może mieć charakter jednostkowy. Świadczy o tym literalne brzmienie zapisu ustawy, gdzie mowa jest o „wyróżnieniu się”, nie zaś o „wyróżnianiu się”. Podkreślił to Sąd Najwyższy w wyroku z 30 maja 1995 roku, stwierdzając, że

wyróżnienie się w służbie oznaczać może zachowanie cechujące się bardzo wysokim stopniem zdyscyplinowania żołnierza przez cały ten okres, ale może być i tak, że żołnierz przeciętnie w tym okresie zdyscyplinowany, a nawet naruszający — byle nie rażąco — dyscyplinę w toku tej służby, tylko w pewnych sytuacjach może swoim zachowaniem wyróżnić się, nawet pojedynczym czynem³⁶.

Przesłankę wykazania się odwagą odnosić należy do ekstremalnych warunków, w których przyszło funkcjonować powołanemu do czynnej służby wojskowej, który „w sytuacji realnego zagrożenia, w szczególności życia lub zdrowia osób lub innych dóbr chronionych prawem, podjął działania ukierunkowane na zapewnienie bezinteresownej pomocy oraz ochrony”³⁷. „Szczególnie ważne powody” dotyczą zaś zaistnienia nie „ważnych powodów”, a „szczególnie ważnych powodów”, które występują w konkretnych uwarunkowaniach odnoszących się do wyjątkowych sytuacji

³⁶ Wyrok Sądu Najwyższego — Izba Wojskowa z dnia 30 maja 1995 roku, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1996, z. 9, poz. 151, por. też glosa H. Kmieciak, OSP 1996/9, poz. 151.

³⁷ A. Ziółkowska, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, wyd. 3, Warszawa 2020, art. 336.

związanych z życiem osobistym czy rodzinnym skazanego. Słusznie wskazuje Jarosław Majewski, że „wszelkie próby określenia *in abstracto* granic i ekstensji tego pojęcia z góry skazane są na niepowodzenie (próby takie godziłyby zresztą w założenie o racjonalności prawodawcy)”³⁸. Należy jednak pamiętać, że o ile sama przesłanka powołania do czynnej służby wojskowej stanowi obligatoryjność udzielenia przerwy w odbywaniu kary, to zwolnienie z reszty odbycia kary ma charakter zdecydowanie fakultatywny, a orzekanie w tym przedmiocie może nastąpić na wniosek bądź z urzędu. Wniosek może złożyć dowódca jednostki, opiniując przy tym skazanego i wskazując na zaistnienie przedmiotowych przesłanek, a sąd po dokonaniu analizy tejże opinii i sprawdzeniu warunków zawartych w dyspozycji art. 336 § 3 lub 4 k.k. podejmie decyzję w zakresie zwolnienia skazanego z reszty kary³⁹.

Kodeks karny wykonawczy przewiduje oprócz przesłanek obligatoryjnych udzielenia przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności także przesłankę fakultatywną, która dyskrecjonalnej ocenie sądu pozostawia rozstrzygnięcie o zasadności zastosowania tej instytucji. Przesłanką fakultatywną udzielenia przerwy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności jest wystąpienie zbyt ciężkich skutków dla skazanego lub jego rodziny (art. 63 § 2 k.k.w.). Przerwa w wykonaniu kary ograniczenia wolności z tych przyczyn ograniczona jest do roku — w tym czasie skazany powinien tak pokierować swoim życiem, by wrócić do odbywania kary. Istotą tej przesłanki jest złagodzenie negatywnych konsekwencji natychmiastowego wykonania kary. Zwrot „skutki zbyt ciężkie” to typowa klauzula generalna pozostawiająca sądowi wypełnienie jej treścią wynikającą z ocen sędziowskich⁴⁰. Ogólnikowość przesłanki wyklucza enumeratywne wyliczenie okoliczności mogących pociągnąć zbyt ciężkie skutki dla skazanego lub jego rodziny. Z uwagi na charakter kary ograniczenia wolności nie można interpretować tej przesłanki tak jak przy odroczeniu czy przerwie w wykonaniu kary pozbawienia wolności.

³⁸ J. Majewski, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 3. *Komentarz do art. 278–363 k.k.*, red. W. Wróbel, A. Zoll, wyd. 5, Warszawa 2022, art. 336.

³⁹ Należy jednak pamiętać, że w tym przypadku termin zawity do złożenia wniosku wpływa w dniu ukończenia służby przez żołnierza (art. 158 k.k.w.).

⁴⁰ K. Postulski, *Fakultatywne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 2013, nr 5–6, s. 55.

Okoliczności, które mogą wpłynąć na chwilową niemożność wykonania kary ograniczenia wolności, to przykładowo choroba członka rodziny wymagającego opieki, którą może zapewnić tylko skazany, bądź konieczność dodatkowego zatrudnienia w celu zdobycia środków finansowych, opieka nad małoletnim członkiem rodziny, prace polowe, zdarzenia losowe — pożar, powódź, które wymagają pilnej interwencji skazanego w celu złagodzenia ich skutku. Należy pamiętać, że ze względu na charakter kary ograniczenia wolności przesłanki te winny mieć charakter wyjątkowy. Jeżeli czas trwania przeszkody przedłuża się i nie jest możliwe ustalenie prawdopodobnego czasu zakończenia trwania przeszkody, sąd powinien rozważyć zawieszenie postępowania wykonawczego na podstawie art. 15 § 2 k.k.w. albo zwolnienie skazanego od reszty kary przy spełnieniu warunków określonych w art. 83 k.k.

Odwołanie przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności ma zawsze charakter fakultatywny i następuje, gdy ustały przyczyny, dla których przerwa została udzielona, gdy skazany nie korzysta z przerwy zgodnie z celem, w jakim została ona udzielona, lub gdy rażąco narusza porządek prawny.

Jeżeli skazany z uwagi na pewne przeszkody faktyczne nie może podjąć się wykonania kary w terminie wyznaczonym, a nie chce, by jego zachowanie uznane zostało za uchylanie się od jej odbywania, może złożyć wniosek o odroczenie wykonania tejże kary. Wniosek ten może oczywiście złożyć także prokurator, kurator sądowy, a nawet sąd, powziąwszy informacje o okolicznościach uniemożliwiających natychmiastowe wykonanie kary przez skazanego, podejmując działania mające na celu przesunięcie w czasie rozpoczęcie odbywania przez skazanego kary. W praktyce najczęściej skazany informuje kuratora o zaistnieniu okoliczności uniemożliwiających odbywanie kary, a ten składa do sądu stosowny wniosek. Jest to często wynik braku umiejętności sporządzania przez skazanych wniosków i pism procesowych. Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności stanowi kolejny wyjątek od zasady bezzwłocznego wykonania kary, który nie powoduje dla skazanego negatywnych skutków prawnych. Ustawodawca przewidział dwie przesłanki odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności, przy czym jedną fakultatywną, gdy natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki (art. 62 § 1 k.k.w.) i jedną obligatoryjną, w razie powołania skazanego

do czynnej służby wojskowej, do czasu ukończenia tej służby (art. 62 § 2 k.k.w.). W przeciwieństwie do instytucji przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności ustawodawca nie wyodrębnił przesłanki stanu zdrowia skazanego uniemożliwiającego mu wykonanie kary. Nie można jednak przyjąć, że przesłanka ta została pominięta — wchodzi ona w zakres pojęciowy przesłanki zbyt ciężkich skutków, które mogłyby pociągnąć wykonanie kary dla skazanego lub jego rodziny, przy czym rozważania dotyczące tej przesłanki, ujęte przy analizie instytucji przerwy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności, są właściwe także i tej instytucji. Zastosowanie względem skazanego instytucji odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności prowadzi w rzeczywistości do przesunięcia w czasie początku wykonywania orzeczonej kary⁴¹. I tak fakultatywna przesłanka pozwala na odsunięcie wykonania kary na czas do sześciu miesięcy, przy czym nie musi być to stan jednorazowy. Odroczenie wykonania kary może być udzielane kilkakrotnie, byleby czas odroczenia nie przekroczył sześciu miesięcy. W doktrynie spotkać możemy także pogląd odmienny, a mianowicie — wskazujący na możliwość odroczenia przez sąd kary jedynie raz na okres nieprzekraczający sześciu miesięcy⁴². Kamila Mrozek podkreśla, że słuszność pierwszego poglądu, z czym zgadza się także autorka niniejszego artykułu, można wywieść, odnosząc się *per analogiam* do art. 151 § 3 k.k.w., który wskazuje, że odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności stosuje się kilkakrotnie⁴³. Gdyby jednak okazało się, że pomimo upływu okresu odroczenia przeszkoda trwa nadal, sąd winien rozważyć zasadność zawieszenia wykonania postępowania wykonawczego w oparciu o przepis art. 15 § 2 k.k.w.

Inaczej rzecz wygląda w przypadku zaistnienia przesłanki obligującej sąd do odroczenia wykonania kary. W przypadku powołania skazanego do czynnej służby wojskowej sąd odracza wykonanie kary ograniczenia wolności do czasu ukończenia tej służby, przy czym w tej sytuacji właściwe pozostają rozważania już poczynione odnośnie do przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności i możliwości „uwolnienia się” od realizacji kary ograniczenia wolności w przypadku zaistnienia okoliczności wskazanych przez ustawodawcę w art. 336 § 3 i 4 k.k. Jak zauważono, odroczenie

⁴¹ K. Mrozek, *Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności*, s. 204.

⁴² Por. np. K. Postulski, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, s. 451.

⁴³ K. Mrozek, *Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności*, s. 206.

wykonania kary stanowi przesunięcie jej wykonania jedynie w czasie, zatem po upływie okresu odroczenia bądź powzięciu informacji, że ustały przyczyny odroczenia lub gdy skazany nie korzysta z odroczenia kary zgodnie z celem, w jakim zostało udzielone, lub rażąco narusza porządek prawny, skazany winien wykonać karę zgodnie z orzeczeniem sądu.

Elastyczność kary ograniczenia wolności podkreśla możliwość skrócenia kary ograniczenia wolności i uznanie jej za wykonaną, gdy w rzeczywistości nie doszło do wykonania tejże kary w całości. Jest to kolejna instytucja pozwalająca na niewykonanie kary ograniczenia wolności bez wywołania negatywnych dla niego skutków. Jak wskazuje Violetta Konarska-Wrzosek,

przewidziana w art. 83 k.k. możliwość zwolnienia skazanego od części orzeczonej kary ograniczenia wolności ma być swoistą zachętą do przestrzegania porządku prawnego oraz do sumiennego wykonywania wszystkich ciężarów łączących się z tą karą i wydanym wyrokiem skazującym. Z drugiej strony — jest racjonalną nagrodą dla skazanego sprawcy⁴⁴.

Kodeks wskazuje na trzy przesłanki skrócenia kary ograniczenia wolności: 1. odbycie przez skazanego przynajmniej połowy orzeczonej kary, 2. przestrzeganie porządku prawnego, 3. wykonanie przez skazanego nałożonych na niego obowiązków, orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych i przepadku, przy czym wszystkie one muszą być spełnione łącznie. „Zakłada się, że kumulatywne spełnienie tych przesłanek prowadzi do ustalenia pozytywnej prognozy kryminologicznej skazanego i uznania, iż cele kary w stosunku do niego zostały osiągnięte, bez potrzeby wykonywania jej do końca”⁴⁵. Co za tym idzie — ustalenie przeciwne, że brak jest spełnienia którejsz z pozytywnych przesłanek, będzie powodowało podjęcie przez sąd decyzji o nieskróceniu kary. Z treści omawianego przepisu wynika, że skrócenie kary ograniczenia wolności i uznanie w konsekwencji tego jej za wykonaną jest fakultatywne. Zatem także spełnienie tych przesłanek nie powoduje niejako z automatu skrócenia kary. Sąd, nawet przy zaistnieniu wszystkich pozytywnych

⁴⁴ V. Konarska-Wrzosek, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2020, art. 83.

⁴⁵ Postanowienie SN z dnia 29 maja 2010 roku, WZ 29/10, OSNKW 2010, nr 10, poz. 90.

przesłanek określonych w art. 83 k.k., może wydać decyzję odmowną. Uznaniowość sądu jest jednak mocno ograniczona. Wydaje się, że gdy cele kary ograniczenia wolności ujęte w art. 53 k.k., pomimo zaistnienia przesłanek wymienionych w art. 83 k.k., nie zostały osiągnięte lub sąd ma wątpliwości, czy do tej chwili odbyta kara wzbudziła w skazanym wolę kształtowania w nim społecznie pożądaných postaw oraz potrzebę przestrzegania porządku prawnego, wydane zostanie orzeczenie odmowne. Orzeczenie skrócenia kary ograniczenia wolności pociąga za sobą decyzję o uznaniu kary za wykonaną i umorzenie postępowania wykonawczego jako bezprzedmiotowego — ma zatem charakter bezwarunkowy. W literaturze spotkać można pogląd, że orzeczenie sądu o skróceniu kary z jej późniejszymi następstwami można zmodyfikować w trybie art. 24 § 1 k.k.⁴⁶, jednak — jak twierdzi V. Konarska-Wrzosek, „byłoby to w istocie wprowadzeniem »bocznymi drzwiami« możliwości odwołania udzielonego zwolnienia, czyli wykładnią przepisów, po pierwsze, niezgodną z jednoznaczną w tej kwestii wolą ustawodawcy, a po drugie — dokonaną z niekorzyścią dla skazanego sprawcy”⁴⁷. Przy zwolnieniu z reszty kary nie może umknąć swoista postać tego zwolnienia właściwa dla powołanych do czynnej służby wojskowej, co do której właściwe rozważania zostały już omówione. Odmianą sytuacją będzie taka, gdy nie wykonano pełnego wymiaru kary ograniczenia wolności w formie pracy czy potrażeń, lub też nie wykonano orzeczonych dodatkowych obowiązków, a upłynął okres, na jaki kara została wymierzona. Wówczas, jeżeli brakuje podstaw do stwierdzenia, że skazany uchylał się od wykonywania kary ograniczenia wolności, a niewykonanie kary nie było związane z zawinionym zachowaniem sprawcy, sąd orzeka o tym, czy i w jakim zakresie karę tę uznać można za wykonaną ze względu na jej osiągnięte cele (art. 64 § 1 k.k.w.). Po raz kolejny ustawodawca podkreśla zatem elastyczność kary ograniczenia wolności — chodzi o to, by w przypadkach błahych nie zarządzać wykonania kary zastępczej. To sąd przez pryzmat art. 53 k.k.w. oceni, czy cele kary zostały wobec sprawcy osiągnięte, zatem czy okres zrealizowanej kary w wystarczający

⁴⁶ Tak: J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 1071.

⁴⁷ V. Konarska-Wrzosek, [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny*, art. 83.

sposób ukształtował w skazanym społecznie pożądane postawy⁴⁸. Może to uczynić, posilkując się informacją od kuratora, który w sposób szczegółowy winien opisać zachowanie skazanego w trakcie wykonywania kary ograniczenia wolności, rzetelność i sumiennosc realizacji powierzonych mu obowiązków, przestrzegania zasad i porządku prawnego. Skutkiem wydania takiego orzeczenia będzie zakończenie kary i rozpoczęcie biegu zatarcia skazania.

Przedstawiony, ze względu na ramy opracowania niepozwalające na szersze ujęcie tematu, wachlarz skutków prawnych związany z niewykonaniem bądź niewykonaniem przez skazanego kary ograniczenia wolności wskazuje na istnienie wielu odstępstw od zasad ogólnych wykonania kary. Niewykonanie kary ograniczenia wolności wiąże się nie tylko z negatywnym skutkiem w postaci zarządzenia kary zastępczej i osadzenia skazanego w jednostce penitencjarnej, ale może także skutkować przesunięciem realizacji kary w czasie bądź jej zakończeniem pomimo braku pełnego wykonania. Omówione instytucje stanowią, z jednej strony, odstępstwo od zasady bezzwłocznego wykonania kary, a z drugiej — podkreślają pożądaną elastyczność i szczególnie prewencyjno-wychowawczy cel kary ograniczenia wolności, przy uwzględnieniu oczywiście celów ogólnoprewencyjnego i sprawiedliwościowego w zakresie, w jakim nie są one sprzeczne z tym pierwszym.

Bibliografia

- Cendrowska M., *Sylwetka kuratorów sądowych oraz ich opinie na temat wykonywania kary ograniczenia wolności*, [w:] *Z problematyki badań empirycznych w prawie karnym wykonawczym*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2015.
- Dąbkiewicz K., [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Giętkowski R., *Prawne zmiany w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności*, „Przełęcz Sądowy” 2012, nr 6.
- Giętkowski R., *Skutki uchylania się od kary pozbawienia wolności*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 7.
- Janus-Dębska A., *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.

⁴⁸ K. Postulski, [w:] *Kodeks karny wykonawczy*, art. 64.

- Kalisz T., *Zasady prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 17, 2005.
- Konarska-Wrzosek V., [w:] Lach A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A., Konarska-Wrzosek V., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Lachowski J., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017.
- Lelental S., Siwek M., *Glosa do uchwały SN z 24.02.2010 r., IKZP 30/09*, Warszawa 2010.
- Majewski J., [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 3. *Komentarz do art. 278–363 k.k.*, red. W. Wróbel, A. Zoll, wyd. 5, Warszawa 2022.
- Maksymowicz K., *Przerwa w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 4, 1999.
- Mrozek K., *Odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 28, 2012.
- Mrozek K., *Wstrzymanie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności w trybie art. 65a k.k.w.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 46, 2017.
- Mucha D., *Niewykonanie kary ograniczenia wolności a zastępcza kara ograniczenia wolności*, „Roczniki Nauk Prawnych” 31, 2021, nr 3.
- Mucha M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. V KK 353/18*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11.
- Postulski K., *Fakultatywne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 2013, nr 5–6.
- Postulski K., [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2017.
- Postulski K., *Uchylanie się od odbycia kary ograniczenia wolności*, „Palestra” 6, 2016.
- Szewczyk M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. V KK 353/18*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11.
- Świda-Łagiewska Z., *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowa*, Warszawa 1974.
- Walczak S., *Prawo penitencjarne, zarys systemu*, Warszawa 1972.
- Zimoch S., *O uchylaniu się od odbywania kary ograniczenia wolności oraz o rodzajach i granicach kar zastępczych*, „Nowe Prawo” 1977, nr 2.
- Ziółkowska A., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, wyd. 3, Warszawa 2020.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku — Kodeks karny, Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku — Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku — Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 roku o obronie ojczyzny, Dz.U. z 2022 r. poz. 655.

Orzecznictwo

Postanowienie SA w Krakowie z 29 października 2004 roku, II AKzw 688/04, KZS 2004, z. 11, poz. 20.

Postanowienie SN z dnia 18 lipca 2019 roku, V KK 353/18, OSNKW 2019, nr 8, poz. 48.

Wyrok SN z 17 października 1972 roku, Rw 1003/72, OSNKW 1973/1, poz. 16.

Wyrok Sądu Najwyższego — Izba Wojskowa z dnia 30 maja 1995 roku, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1996, z. 9, poz. 151.

Legal consequences of the convicted person's failure to serve the sentence of restriction of liberty

Abstract

One of the basic principles of executive penal law is the principle of immediate initiation of enforcement proceedings (as expressed in Article 9 § 1 of the Executive Penal Code), the aim of which is to serve the implementation of another principle — humanitarianism and respect for the human dignity of the convicted person. The very nature of restriction of liberty as a punitive measure, in particular its emphasized special-preventive and educational purpose and its flexibility emphasized by the provisions of the Act, mean that in the case of implementation of this penalty, we encounter many derogations from the principle of penalty execution immediacy. Depending on the stage of the enforcement proceedings and the circumstances causing a breach in its implementation, it may lead to both positive and negative legal effects for the convicted person. The presented article pays attention to said effects.

Keywords: penalty of restriction of liberty, execution of penalty directives, immediacy of execution of the penalty, postponement of penalty execution, suspension of the penalty, reduction of the penalty, recognition of penalty